

Projekt Hedehøg 2014

DOF's arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg

Lars Maltha Rasmussen, Michael B. Clausen & Iben H. Sørensen

Projekt Hedehøgs hjemmeside: www.dof.dk/projekthedeoeg

Datablad

Titel	Projekt Hedehøg 2014. DOF's arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg
Forfattere	Lars Maltha Rasmussen, Michael Bødker Clausen & Iben Hove Sørensen
Udgiver	Dansk Ornitologisk Forening
Projektansvarlig	Iben Hove Sørensen
Fotos	Torben Andersen, Finn Birkholm-Clausen, Michael Bødker Clausen, Bjarne Hemmingsen, Lars Maltha Rasmussen og Raymond Klaassen. Fotos i rapporten må kun benyttes efter aftale med fotograferne.
Bedes citeret	Rasmussen, L.M., M.B. Clausen & I.H. Sørensen 2014. Projekt Hedehøg 2014. DOF's arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg. Dansk Ornitologisk Forening.
Kan rekvireres hos	Web page: http://www.dof.dk/images/om_dof/publikationer/pandion/Hedehoeg2014rap.pdf Dansk Ornitologisk Forening Vesterbrogade 138–140 1620 København V Tlf. 33 28 38 00 mail: dof@dof.dk

Forsidefoto: Hedehøg han på jagt. Foto: Torben Andersen.

Metode og undersøgelsesområde

Undersøgelsesområdet for Projekt Hedehøg omfattede hedehøgens kerneområde i Sydvestjylland. I 2014 blev følgende områder undersøgt særligt grundigt: Ballum Enge fra Søndernæs ved Astrup Banke i nord til Hjerpsted i syd, området øst for Abild omkring Høgslund og Vennemose samt et område ved Kastrup Enge syd for Gram.

Desuden er følgende områder besøgt flere gange for at registrere hedehøge i ankomst- og etableringsperioden fra slutningen af april til slutningen af maj og i yngleperioden herefter: Rømø, Magisterkøgen, områder langs Sønderåen til Frøslev Mose, baglandet bag Rejsbydiget og Ribemarsken mod nord til Esbjerg.

Den benyttede metodik er beskrevet i 'Moniteringsvejledning for Hedehøg' (Rasmussen et al. 2007), der er udarbejdet som et led i DOF's Projekt Truede og Sjældne Ynglefugle.

Hedehøg hun med farvering og stålring netter sig på en pæl opsat med henblik på aflæsning af ringe og indsamling af gylp. Foto. Bjarne Hemmingsen.

Ynglesæsonen 2014

I Sydvestjylland ynglede der i 2014 op til 32 par hedehøge, heraf 29 sikre og 3 mulige par (Tabel 1), hvilket er det højeste antal ynglepar siden 2002, hvor der ynglede op til 37 par (Figur 1). I 2013 ynglede 19-25 par hedehøge i Danmark.

Ligesom i de foregående fire sæsoner blev indsatsen for at lokalisere ynglende hedehøge i det østlige Sønderjylland, uden for kerneområdet i Sydvestjylland, koordineret med en række frivillige observatører. Der blev i 2014 ikke konstateret ynglepar i dette område.

En ekstra indsats for at finde hedehøgene med GPS-loggere resulterede i fund af flere par uden for de hidtil kendte områder, bl.a. ved Visby, Borg og Frifelt.

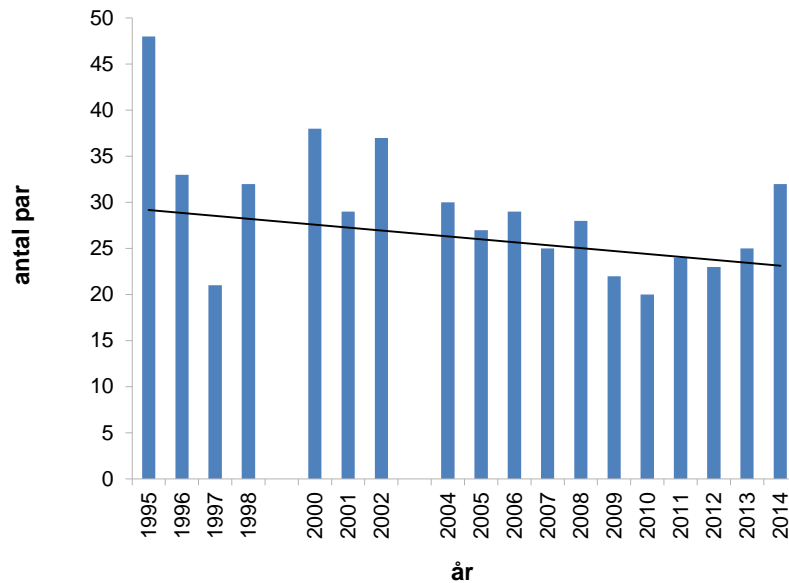
I 2014 kom der i alt 60 unger på vingerne, hvilket er det højeste antal flyvefærdige unger, siden Projekt Hedehøgs start for 20 år siden. Samtidig var antallet af flyvefærdige unger pr. par med ynglesucces rekordhøjt med 3,3 unger.

I alt 13 par opgav af forskellige årsager i løbet af ynglesæsonen. Heraf blev 4 reder med sikkerhed præderet. Den ene rede var hegnet med et trådhegn, som en ræv sandsynligvis har gravet sig under.

To reder blev sandsynligvis opgivet pga. for megen forstyrrelse ved reden i rugetiden. I begge tilfælde blev rederne hegnet, men fuglene gik ikke tilbage på reden. Det skønnes, at gentagne forstyrrelser af rederne havde fundet sted, inden hegningen blev foretaget. En enkelt rede i en brakmark blev formentlig ødelagt af en skårlægger, inden reden blev lokaliseret.

En eller to reder, som begge var anlagt i raps, blev muligvis opgivet, da rapsens højde besværliggjorde tilflyvningen til rederne. Det vurderes, at det varme vejr har haft stor betydning for ynglesuccessen. Til trods for det gode resultat og en stor beskyttelsesindsats gik mindst 31 unger til i løbet af ynglesæsonen.

I forbindelse med DOF's vildtstribeprojekt er der igen i 2014 foretaget fangst af mus i hedehøgenes yngleområde. I modsætning til 2013 var 2014 tilsyneladende et godt museår (DOF, unpubl. data), hvilket ganske givet har været medvirkende til, at flere par har ynglet, og at yngleresultatet har været meget bedre end i 2013.

Figur 1. Antallet af sikre, sandsynlige og mulige ynglepar af hedehøg i Sydvestjylland i perioden 1995-2014. Der er ingen data fra 1999 og 2003. Antallet af ynglepar var det højeste siden 2002.

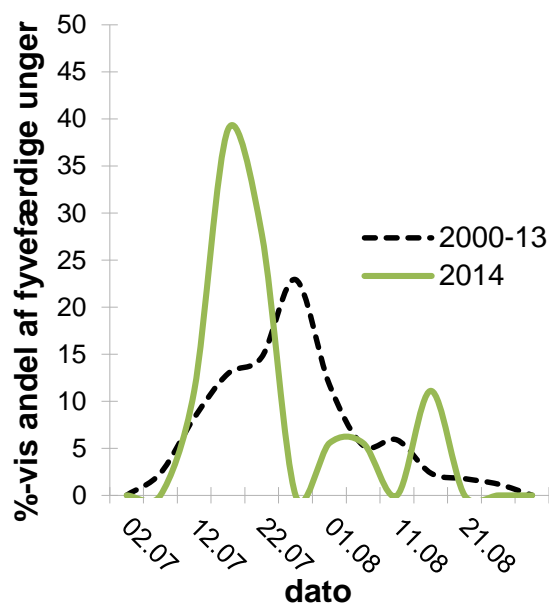
En hun på rede. Foto: Finn Birkholm-Clausen.

Usædvanligt varmt forår

Efter en meget varm og tør marts måned fulgte en meget varm april måned næsten uden nattefrost (DMI 2014). Derefter fulgte en mere gennemsnitlig maj måned, der var lun og regnfuld. Specielt d. 23.-24. maj faldt der megen nedbør. Samtidig var der temperaturer over 25° C fra d. 21. maj, dvs. i starten af æglægningen for de første par.

Sommeren fortsatte usædvanligt varmt med en juni, der var lidt varmere, tørrere og mere solrig end normalen, og en rekordvarm juli måned, rekordmange sommerdøgn og adskillige tropedøgn. Til gengæld sluttede sommeren i august våd, kølig og solfattig.

Det meget varme og tørre forår betød, at afgrøderne, specielt vinterhveden, kom meget hurtigt i vækst allerede fra slutningen af april. Hedehøgenes æglægning påbegyndtes forholdsvis tidligt og meget synkront, hvilket resulterede i, at ungeudflyvningen blev meget koncentreret i første halvdel af juli måned (Figur 2).

Figur 2. Det beregnede udflyvningstidspunkt for sidste flyvefærdige hedehøgeunge for 18 kuld med ynglesucces i 2014. Sammenlignet med 152 kuld i årene 2000-2013 var udflyvningstidspunktet i 2014 tidligere end gennemsnittet.

Redebeskyttelse og ynglesucces

Høsten af vinterbyg i 2014 påbegyndtes som normalt i starten af juli, og høsten af vinterhvede gik i gang allerede fra midten af juli. Dette faldt sammen med udflyvningen af hovedparten af kuldene. Det betød, at redebeskyttelse mod høstaktiviteter var nødvendig, og mange reder skulle lokaliseres og indhegnes. Samarbejdet med landmændene betød, at tabet af kuld pga. høstaktiviteter m.v. var minimalt. Der er således kun kendskab til, at en enkelt rede gik tabt på den konto.

Reder anlagt i raps vil meget ofte have problemer med, at vegetationen lukker sammen omkring reden. Der bør derfor konsekvent hegnes med et trådnet omkring reden, hvilket sikrer en åben til- og fraflyvning. For et af de par, der anlagde rede i raps i 2014, betød manglende sikring af reden, at alle ungerne gik til. To reder i raps for desværre umulige at lokalisere og blev ikke indhegnet.

Af de 17 ikke-hegnede reder blev over halvdelen, i alt 9 reder, opgivet eller præderet. Det blev kun i to tilfælde konstateret med sikkerhed, at det skyldtes prædation, men da kontrollen af ikke-hegnede reder i mange tilfælde er umulig, er det sandsynligt, at en væsentligt større andel af de opgivne reder har været udsat for prædation.

Tilsammen kom der 20 unger på vingerne fra de ikke-hegnede reder. Det var halvt så mange som fra de hegnede reder, men kuldstørrelsen fra de succesfulde ikke-hegnede reder var lige så stor som fra de hegnede.

I 2014 blev der hegnet i alt 15 reder. Det er det hidtil største antal beskyttede reder i en enkelt ynglesæson. Her slæber Michael Bødker Clausen hegn og batteri til hegning af en rede på Ballum Forland. Foto: Lars Maltha Rasmussen.

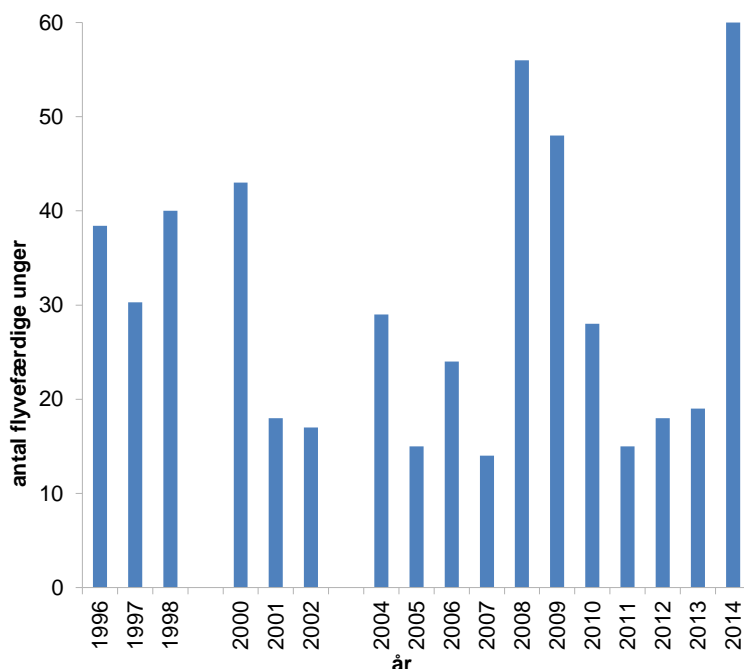
I alt blev 15 reder indhegnet, og der kom i alt 40 unger på vingerne fra disse reder. Der var tale om det hidtil største antal indhegnede reder i en enkelt ynglesæson. I 4 af de indhegnede reder, med tilsammen 19 unger, fejlede ynglesuccessen helt i 2014. I to af rederne skyldtes dette prædation.

Det er før set, at enkelte unger forsvinder fra indhegnede reder, hvilket kan skyldes prædation af f.eks. rørhøg. Men i disse to tilfælde var det et rovdyr, formentlig ræv, der havde gravet sig under hegnet, og alle unger i begge kuld gik til. I to andre reder, der blev indhegnet, opgav hunnen rugningen af kullet. Det vurderes, at det skyldtes uro og menneskelige forstyrrelser omkring rederne både før og under hegningen.

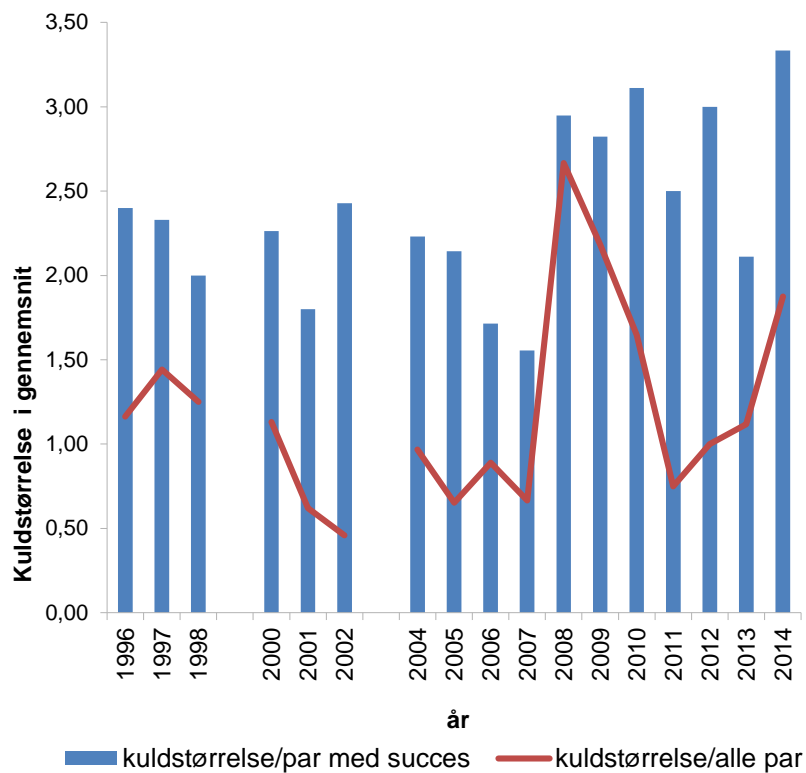
I alt kom der 60 unger på vingerne i 2014, mod kun 19 unger i 2013 og 18 i 2012 (Figur 3). Gennemsnittet for perioden 2004-2013 er på 27 unger årligt. I de to hidtil bedste år 2008 og 2009 kom der hhv. 56 og 48 unger på vingerne.

Kuldstørrelsen for de par, der havde ynglesucces i 2014, var gennemsnitligt på 3,3 unger/rede, mod 2,3 unger/rede for perioden siden 2004 (Figur 4). Der er tale om den hidtil største registrerede ynglesucces. Tre af fire sene kuld var også succesfulde i 2014.

Gennemsnittet af flyvefærdige unger fra hegnede reder i perioden 2009-2014 var på 2,5 mod kun 1,3 for de ikke-hegnede reder. Det viser, at hegningen har afgørende betydning for det samlede antal flyvefærdige unger. En effektiv beskyttelse af rederne, så snart de lokaliseres, er nødvendig for at sikre, at tilstrækkeligt mange unger kommer på vingerne fra de succesfulde kuld.

Figur 3. Antallet af flyvefærdige unger af samtlige ynglepar af hedehøg i Sydvestjylland i perioden 1996-2014.

Figur 4. Den gennemsnitlige årlige kuldstørrelse for succesfulde ynglepar af hede­høg sammen­lignet med kuld­størrelsen for samtlige par i årene 1996-2014. Der mangler data fra 1999 og 2003.

Den gennemsnitlige kuld­størrelse var rekord­stor i 2014. I denne rede med 4 unger ses tydeligt den store forskel på ungerne, der klækkes med 1-2 dages mellemrum. Foto: Finn Birkholm-Clausen.

Table 1. Overview of registrations of hede-hog in Southwest Jutland in 2014 with indication of red habitat, fledging phase, -success and -status. Information on a failed fledging attempt is indicated, where this is directly observed or considered likely, that the birds disappeared from the locality. Predation is only reported, where this was confirmed with certainty.

Lokalitet 2014		Rede					Status				
Stednavn	Afgrøde	Etablering	Rugefase	Ungefase	Kuldstør.	Flyv unger	Mulig	Sandsynlig	Sikker	Opgivet	Prædation
Kastrup Enge 1	Vinterbyg	1	1	1	5	0			1	1	1
Kastrup Enge 2	Vinterbyg	1	1	1	7	3			1		
Kastrup Enge 3	Vinterhvede	1	1	1	5	5			1		
Kastrup Enge 4	Brak	1	1	1	5	5			1		
Kastrup Enge 5	Vinterhvede	1	1		6	0			1	1	1
Kastrup Enge 6	Vinterhvede	1	1		4	0			1	1	1
Højrup	Brak	1				0			1	1	
Ågård Hede	Ukendt		1	1		0	1				
Jernvedlund Tange	Vinterbyg	1	1	1	3	3			1		
Nr. Farup Enge	Natur	1	1	1	3	3			1		
Ribe Østerå	Natur	1				0	1			1	
Rømø	Natur	1	1	1	2	2			1		
Frifelt	Vinterbyg	1	1			0			1	1	
Vester Gasse Nord	Ukendt	1	1	1	3	3			1		
Vester Gasse Syd	Vinterhvede	1	1	1	4	4			1		
Vester Gasse Vest	Vinterhvede	1	1	1	3	3			1		
Ottersbøl	Vinterbyg	1	1		5	5			1		
Ottersbøl Vest	Vinterbyg	1	1			0			1	1	
Kringlum Vest	Græs	1	1		3	3			1		
Kringlum Øst	Græs	1	1		3	3			1		
Forballum	Energipil	1	1	1	2	2			1		
Harknag Nord	Vinterhvede	1	1			0			1	1	1
Harknag Syd	Vinterbyg	1	1		4	4			1		
Vesterende Ballum Nord	Natur	1	1	1	4	3			1		
Vesterende Ballum Syd	Raps	1	1			0			1	1	
Borg Vest	Vinterhvede	1	1	1	4	3			1		
Borg Øst	Vinterhvede	1	1	1	4	4			1		
Østerbyvej 19 Vest	Raps	1	1		3	2			1		
Østerbyvej 19 Øst	Raps	1	1		4	0			1	1	
Østerbyvej 19 Nord	Raps	1	1			0			1	1	
Buntje-Ballum	Vinterbyg	1				0	1			1	
Gærupvej	Vinterbyg	1	1		5	0			1	1	
I alt		31	29	15	91	60	3	0	29	13	4

Valg af redehabitat

I alt 22 af de 32 ynglepar ynglede på lokaliteter med mindst 2 ynglepar. Som noget helt nyt ynglede 7 par i et område syd for Gram, Kastrup Enge. Det er ikke kendskab til, at der har ynglet hedehøg i området før 2014. Der har været enkelte ynglepar lidt længere mod vest i området nord for Højrup. Området var tidligere udstrakte enge, der nu overvejende er intensivt drænet og dyrket. Dog er læbeplantningen nogle steder sparsom, og der er placeret flere grupper af vindmøller i området.

En anden indlandslokalitet af betydning var Vester Gasse øst for Skærbæk, hvor der var 3 par. Der har tidligere været ynglepar i et område ca. 2,5 km syd herfor. Endnu et indlandsområde omkring Østerby, ca. 3,5 km nordvest for Møgeltønder, husede 4 par.

De lokaliteter, der de seneste år har haft de største koncentrationer af par, var ved Ottersbøl og Harknag, hvor der begge steder kun var 2 par i 2014 mod hhv. 5 og 4 par i 2013. Flere af de enkeltliggende par havde også ynglesucces.

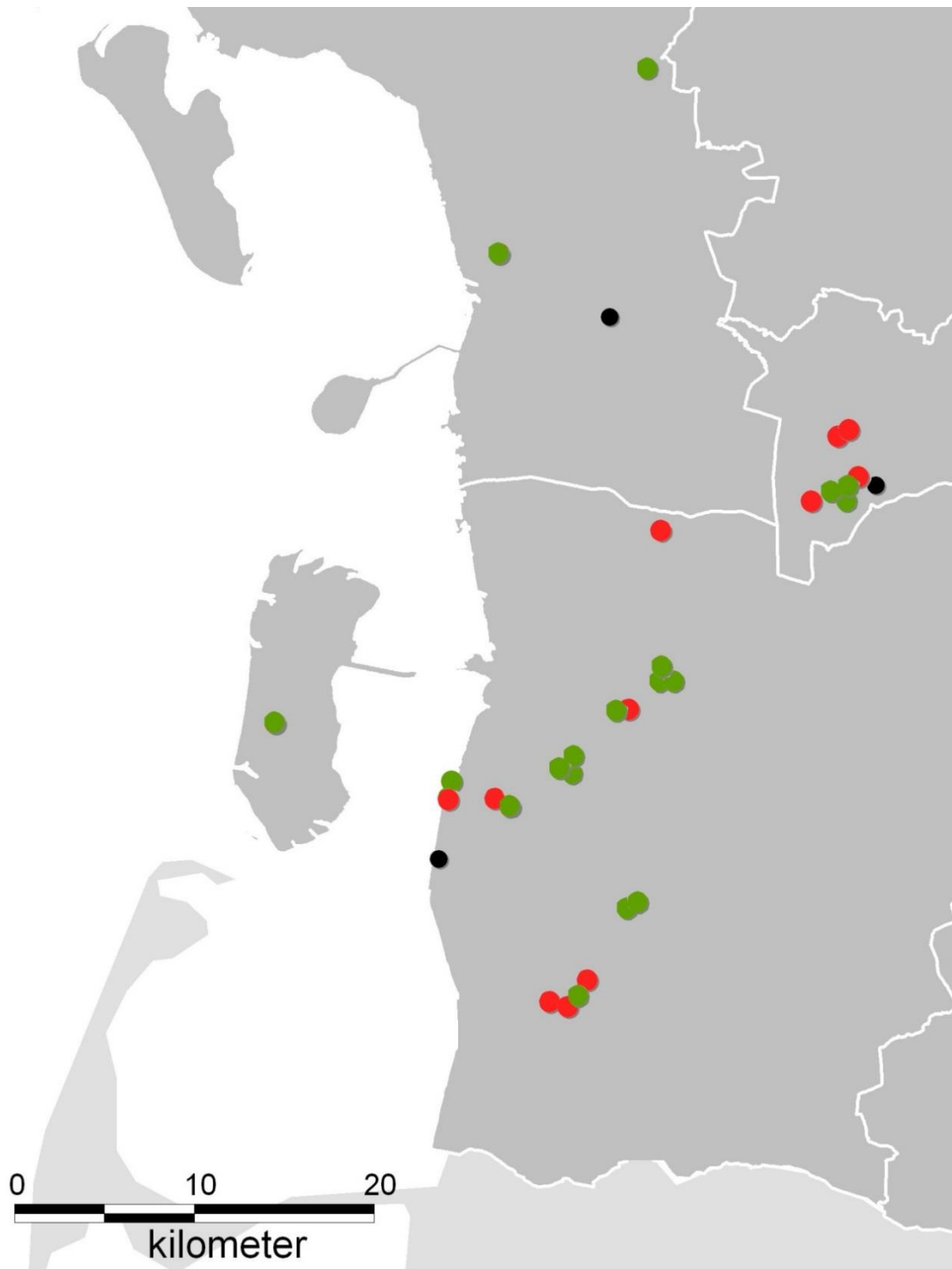
Der blev registreret mulige par ved Højrup og Lendemark, hvor fugle blev set igennem etableringsperioden, uden der dog var konkrete yngleaktiviteter. Et par nær Bøgvad sås med bytteskifte i etableringsperioden, men det mulige redested blev ikke lokaliseret.

Der var ikke nogen klar sammenhæng mellem valg af redehabitat eller afstand til kysten og ynglesucces.

Der blev ikke fundet ynglepar uden for undersøgelsesområdet i Sydvestjylland, så Figur 5 afspejler fordelingen af den samlede danske ynglebestand i 2014.

Hedehøg hun jager lavt over Ballum Enge. Foto: Torben Andersen.

Figur 5. Fordeling af ynglepar af hedeheg i Sydvestjylland i 2014. Signaturer: Grøn cirkel: Par med udflyjne unger. Rød cirkel: Par uden ynglesucces. Sort: Mulige ynglepar. Mørkegrå baggrund: Danmark. Lysegrå baggrund: Tyskland. De hvide linjer angiver kommunegrænser.

Pga. det varme forår var afgrøderne i god vækst. Det betød, at over halvdelen af yngleparrene slog sig ned i vinterhvede og vinterbyg, som havde en egnet højde på æglægningstidspunktet - i modsætning til 2013, som var et koldt forår med sen vækststart, hvilket fik hedehegene til at slå sig ned i andre habitater (Figur 6).

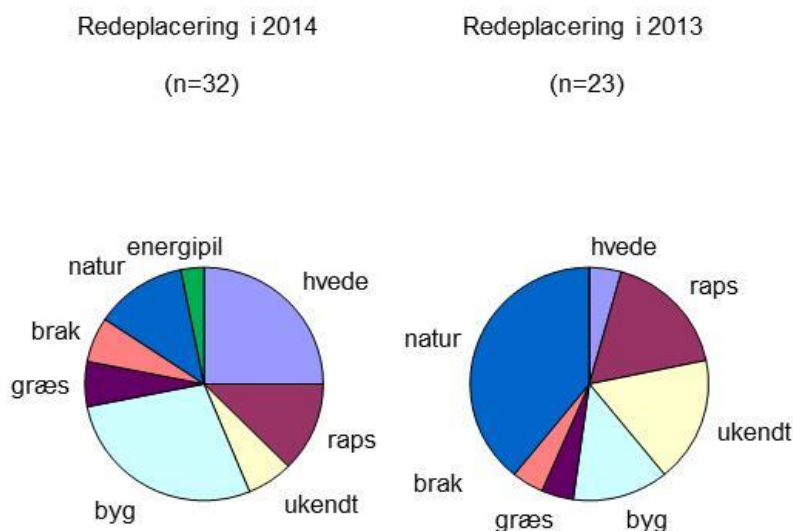
Der var i år kun relativt få par i græs og naturområder. Som noget nyt blev der fundet et par, der ynglede på en mark tilplantet med energipil. Pilebuskene var 3-4 meter høje, og

der var en tæt urtebevoksning i bunden. Der er ikke hidtil fundet ynglende hedehøge i denne type afgrøder, der formentlig minder lidt om de nyanlagte plantager, som hedehøgen ynglede i for ca. 100 år siden i forbindelse med indvandringen til Danmark.

Et kuld på 6 unger samt et ikke klækket æg i Kastrup Enge 2014 var et usædvanligt stort kuld. Det sidste æg klækkede dog ikke. Desværre blev kun tre unger flyvefærdige. Foto: Michael B. Clausen.

Der var 4 par, der ynglede i raps, ligesom i 2013. Raps er som nævnt en problematisk afgrøde, og fuglene opgiver ofte at gennemføre ynglen, når rapsen bliver over 2 m høj og filtrer sig sammen, så rapsen kan lukke sig over reden. Kun to af de fire reder i raps kunne lokaliseres i 2014. På Rømø ynglede et enkelt par i en hedemose med lave buske.

Figur 6. Procentvis fordeling af redehabitat for hedehøge: 32 par i 2014 til venstre og 25 par i 2013 til højre. I forhold til 2013 ynglede der i 2014 færre par i natur og flere i vinterhvede og vinterbyg. Som noget nyt blev der registreret et par i en mark beplantet med energipil.

En hedeheg han jager i indlandet ca. 25 km fra Vadehavet i området syd for Gram ved Kastrup Enge. Området er intensivt dyrket og engene er stort set væk. I dette område yngede 7 par hedehege, men kun 3 af parrene havde ynglesucces. Foto: Lars Maltha Rasmussen.

Feltarbejde

Feltarbejdet i Sydvestjylland blev udført af Michael Bødker Clausen med bistand fra Lars Maltha Rasmussen og Iben Hove Sørensen.

En arbejdsgruppe eftersøgte hedehege i det østlige og centrale Sønderjylland: Harry Antonisen, Poul Erik Junk, Peter Kjer Hansen, Egon Iversen, Jesper Leegaard og Jesper Tofft. Desuden bidrog Flemming Ahlmann, Thorkild Brandt, Sv. Aage Clausen, John Frikke, Kurt Hansen, Jens Hjerrild Hansen og Aage Mathiasen med vigtige oplysninger om hedehege.

Endvidere anvendtes supplerende data fra DOFbasen (www.dofbasen.dk), og alle, der har indtastet oplysninger om hedehege i DOFbasen, takkes hermed.

Samarbejdspartnere

Følgende hedehøgeværter takkes for hjælp og samarbejde omkring redebeskyttelse: Jørn Andersen, Orla Lausten, Martin og Anita Jørgensen, Jens Nielsen, Søren Hansen, Eskild Hansen, Knud Thyssen, Anker Juhl, Helge Kallestrup, Jens Lund, Hans Hansen, Orla Simonsen, Theodor Vodder, Anette Klit, Peter Gade, Hans Sørensen, Peter Nicholaisen, Peder Gjelstrup og Broder Ratenburg.

Følgende er kontaktpersoner for Projekt Hedehøg: Naturstyrelsen: Jens Hjerrild Hansen, Sønderjysk Landboforening: Gunnar Jespersen, Esbjerg Kommune: Mette Kirkebjerg Due, Tønder Kommune: Conny Brandt, Aabenraa Kommune: Hans Harald Hansen.

En hun skygger for sine unger. Foto: Finn Birkholm-Clausen.

Mærkning af hedehøge

I 2014 blev i alt 31 hedehøge ringmærket. 28 af disse blev ringmærket som unger fra ni forskellige reder. De sidste tre var voksne fugle, som blev ringmærket i forbindelse med påsætningen af GPS-loggere i juni (Figur 15).

Seks af de ringmærkede hedehøge - tre voksne og tre unger - blev desuden farveringmærket med blå ringe.

Påsætningen af GPS-loggere foregik som hidtil i samarbejde med Dutch Montagu's Harrier Foundation og fandt sted sidst i juni. Hedehøgene Asbjørn, som yngede i området med energipil, og Bjarke, som yngede på Ballum Forland, blev forsynet med hver sin GPS-logger. I forbindelse med fangsten af de to hanner blev en voksen hun, som yngede nær Asbjørn, fanget og ringmærket, men hun fik ikke logger på.

I 2014 har vi haft tre ynglende hanner med GPS-loggere, idet hannen Flemming, som vi har fulgt siden 2012, også slog sig ned på sin vante yngleplads lige nord for Ballum. Flemming har tidligere dannet par med hunnen Inga, som også bar en GPS-logger, men i år har alle tre hanner ynglet med umærkede hunner. De tre hanner fik alle unger på vingerne.

Vi har i løbet af sommeren også haft kontakt med de to hedehøge Ellen og Peder, som begge blev ringmærket og fik GPS-loggere på i 2013. Desværre har ingen af dem opholdt sig i nærheden af antennesystemet længe nok til at afsløre hverken deres eventuelle yngleplads eller deres overvintringsområde.

I perioden 2011-2014 er i alt ni danske hedehøge blevet forsynet med en GPS-logger. Data fra GPS-loggerne skal analyseres denne vinter.

Desværre har vi ikke længere mulighed for at følge danske hedehøge under træk og i overvintringsområdet denne vinter, idet vi i august 2014 mistede forbindelsen til Lea, som var den sidste 'danske' fugl med satellitsender. Lea har de seneste tre år ynglet i tre forskellige lande; i 2012 yngede hun i Danmark, i 2013 i Tyskland og i 2014 i Holland. Nu er hun formodentlig omkommet.

I alt 10 danske hedehøge har haft satellitsendere på siden 2008, og de har givet os store mængder data og masser af ny viden om hedehøgenes træk og overvintring.

Mærkning af de danske hedehøge sker i samarbejde mellem DOF, Ringmærkningscentralen ved Statens Naturhistoriske Museum i København og hollandske forskere ved universitetet i Groningen/Dutch Montagu's Harrier Foundation.

En adult hedehøg hun med farvering. Foto: Bjarne Hemmingsen.

Hedehøgen Asbjørn med GPS-logger på ryggen. Foto: Raymond Klaassen.

Litteratur

Clausen, M.B. & Rasmussen, L.M. 2013. Hedehøg i Danmark 2013. Arbejdsrapport fra Projekt Hedehøg. Dansk Ornitologisk Forening.

<http://www.dof.dk/sider/images/stories/proj/hedehoeg/dokumenter/hedehoeg2013rap.pdf>

DMI 2014. Månedens, sæsonen og årets vejr.

<http://www.dmi.dk/vejr/arkiver/maanedsaesonaar/>

Rasmussen, Lars Maltha, Annebeth Hoffmann & Timme Nyegaard 2007.

Monitoringsplan for Hedehøg *Circus pygargus*. DOF's Projekt Truede og Sjældne Ynglefugle (DATSY)

<http://www.dofbasen.dk/DATSY/datsyvejledning.php?art=02630>

Find flere oplysninger om hedehøg på DOF's hjemmeside: www.dof.dk/projekthedehoeg

Læs om det hollandske arbejde med hedehøg på: www.werkgroepgrauwekiekendief.nl

